

Capacity of South Central Region of Bulgaria for health and medical tourism

Zlatka Grigorova & Ivanka Shopova

University of agribusiness and rural development, Bulgaria

Abstract: Tourism is a leading specialization for Bulgaria and the recreation industry impacts the overall regional development. The paper described the capacity of climatic, mineral water, medical and biological resources of the South Central Planing Region for the development of health and medical tourism. The South Central region has significant natural resources (climate, mineral waters, curative mud and natural minerals, herbs, essential oils), SPA traditions, well-structured and equipped spa, wellness and medical centers as well as well-prepared staff in order to develop successful health tourism. In analyzing the region's resource potential, a particular attention has been paid to the local features of the relief; climatic specifics; mineral waters; biological and landscape diversity as highly valued by the tourists benefits and perceptions. In anthropogenic resources, the focus is on the cultural heritage that is globally significant for our civilization. Synergy in tourism is dictated by the causality between resources, superstructure, infrastructure, marketing and market. The opportunities of the sites are presented and the tendencies for development, specialization and diversification of the specialized tourist products are presented.

Keywords: health tourism, medical tourism, specialized tourist product.

Капацитет на Южен централен район за здравен и медицински туризъм

Златка Григорова, Иванка Шопова

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Въведение

Европейската комисия в „Дневен ред за устойчив и конкурентоспособен европейски туризъм“ разглежда устойчивото развитие на туризма като екологичен, икономически и социален напредък на регионално и глобално ниво. Негова основна цел е икономически просперитет, социална равнопоставеност и сближаване, както и осигуряване на защита на околната среда и на културните забележителности. Рационалното провеждане на държавната политика за развитие на териториите по места в България се осъществява чрез действащото към момента административно-териториалното устройство. Промените у нас доведоха до демократизиране на регионалното развитие и самостоятелността на местните власти. Държавата постепенно прехвърли значителни функции върху регионите, включително и върху основните административно-териториални единици с цел по-добър баланс между „центъра и периферията“, между активните и депресивните райони, и подобряването на инфраструктурата. От времето на прехода до настоящия момент са извършени значителни промени и трансформации, водещи към териториална и финансова децентрализация. Това с особена сила важи за Южен централен район (ЮЦР), включващ областите Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян и Хасково, който е обект на настоящото изследване. Ето защо устойчивото развитие и конкурентоспособността на районите трябва да се разглеждат в

аспекта на регионалното и териториално развитие. За да генерират устойчивост, регионите в перспектива трябва да се развиват като територии за:

- съчетаване на природни и културни ресурси, с утвърдени традиции и положителен опит в туризма, с потенциал за формиране на клъстери;
- съхраняване и развитие на потенциала на природните и културни ценности, които обхващат комплекс от дейности по опазване, възстановяване, експониране и социализиране, с цел превръщането им в стимулатори на растеж;
- проекти за рационално използване и увеличаване на мрежата от защитени територии и зони чрез инициативата „зелен пояс“, където опазването на биоразнообразието ще увеличи значително природните богатства и приходите от специализираните форми на екотуризъм (природно-познавателен, етнологички, орнитоложки, ентомоложки и др.)
- проекти за съхраняване и обогатяване на културните ценности, които следват принципите за опазване, залегнали в Закона за културното наследство и европейските културни политики за опазване и представяне на културното многообразие в неговите мултикултурни измерения (насърчаване на националните културни индустрии, културното сътрудничество, засилване ролята на отделните територии и градове и стимулиране на трансгранични културни връзки и др.).
- проекти за формиране на тематични културни пространства, които обхващат територии с концентрация на значими културни ценности от няколко различни периода и от различен вид, или с голяма концентрация от един вид, но с важно регионално значение.

Конкурентоспособността на туристическия сектор е тясно свързана с устойчивостта му, тъй като качеството на туристическия продукт на съответната дестинация зависи от природната и културната среда на територията/района, както и от това доколко тя е част от местната общност, от локалната икономика. Дестинацията е съвкупност и многообразие от туристически ресурси (природни, антропогенни, материални, трудови, финансови и капиталови) за развитие на туристическа дейност (производство и реализация на туристически продукт) на територията. Настоящото проучване е пряко обвързано с регионалната политика и цели изследване на капацитета на ЮЦР за развитието на устойчив здравен и медицински туризъм.

Устойчивият характер на туризма обхваща редица аспекти като:

- отговорното използване на природните ресурси;
- отчитане на въздействието на дейностите върху околната среда (отпадъци, потребление на енергия, вода и т.н.);
- опазване на наследството на природната и културната цялост на дестинациите;
- ползите за местната икономика;
- качество на обслужването на клиентите.

Посрещането на тези предизвикателства изисква интелигентни решения, които да бъдат основани на полезна и точна информация. Тази информация идва от множество специфични показатели, които не се ограничават до измерването на един аспект на бизнеса, а съчетава информация за глобалното и локално състояние на дестинацията.

Материали и методи

За изясняване на целта на разработката е използван комплекс от времеви, сравнителни и прогнозни методи. При проучване и анализиране на възможностите на ЮЦР за развитието на устойчив здравен и медицински туризъм са изследвани специфични природни ресурси с различни способности и средства за обработка на текстови и картни източници; за определяне на моментното състояние; за идентифициране на водещи проблеми при устойчивото природоползване и развитие на района.

Южен централен район е част от ниво 1 „Югозападна и Южна централна България“. Обхваща западната половина на Горнотракийската низина, южната част на Централна Стара

планина, част от Средна гора, подбалканските полета и голяма част от Родопите. Включва териториите на областите Пловдив, Пазарджик, Смолян, Кърджали и Хасково, с общо 58 общини. Площта на района е 22 365.1 км² или 20.1% от територията на страната. Тук попадат следните териториални единици:

- област Пловдив с 18 общини: Асеновград, Брезово, Калояново, Карлово, Кричим, Куклен, Лъки, Марица, Перушица, Пловдив, Първомай, Раковски, Родопи, Садово, Сопот, Стамболийски, Съединение и Хисаря.
- област Пазарджик с 12 общини: Батак, Белово, Брацигово, Велинград, Лесичово, Пазарджик, Панагюрище, Пещера, Ракитово, Септември, Стрелча и Сърница.
- област Кърджали с 7 общини: Ардино, Джебел, Кирково, Крумовград, Кърджали, Момчилград и Черноочене.
- област Смолян с 10 общини: Баните, Борино, Девин, Доспат, Златоград, Мадан, Неделино, Рудозем, Смолян и Чепеларе.
- област Хасково с 11 общини: Димитровград, Ивайловград, Любимец, Маджарово, Минерални бани, Свиленград, Симеоновград, Стамболово, Тополовград, Харманли и Хасково.

ЮЦР се отличава със следната териториалната структура: земеделските територии са 40,29%, горските – 54,98% и едва 3.64% - урбанизирани територии. Районът е сред най-богатите на биоразнообразие райони в страната. В него попадат голяма част от Национален парк „Централен Балкан“, част от Национален парк „Рила“ и целият масив на Родопите. Тук са и най-много от защитените зони по Натура 2000.

ЮЦР се интегрира успешно в транспортната мрежа на Европа, като през територията му преминават европейски транспортни коридори № 4, № 8, № 9 и коридорът ТРАСЕКА, осъществяващ връзка със страните от Кавказкия регион и Централна Азия. С най-голямо значение за интегрирането му в националната и европейската пътна мрежа са автомагистралите „Марица“ и „Тракия“, път Е-80, като част от европейския транспортен коридор № 4, път Е 773, като част от коридор № 8 и път I - 5, който е част от пътната инфраструктура на коридор № 9. Железопътната инфраструктура е сравнително добре развита – с 774 км дължина на изградените и функциониращи жп линии на територията, като единствено област Смолян няма изградена жп мрежа. Въздушният транспорт е представен от летище Пловдив. Транспортната система е в основата за развитието на туристическата индустрия.

Туризмът играе важна роля за развитието на икономиката и повишаването на заетостта в района. Той притежава значителен потенциал за широк и разнообразен туристически продукт. Благоприятните природни фактори, богатото културно-историческо наследство, натрупаният опит в предлаганите туристически услуги и изградената туристическа база спомагат за увеличаване на приходите от туризъм. Основната част от туристическата база и предлаганите услуги са концентрирани в и около населени места с курортно значение. Тук е натрупан значителен международен опит в областта на бизнес туризма и конгресния туризъм, свързани с търговско-промишлените изложения, които се провеждат главно в гр. Пловдив. В района има регистрирани браншови и продуктови организации в областта на туризма, които обединяват интересите и усилията на многобройните предприемачи ((Годишни доклади за наблюдението на изпълнението на Регионалният план за развитие на ЮЦР (2014-2020 г.).

Резултати и дискусия

Диверсификацията на туристическия продукт в ЮЦР е пряко свързана както с природните и антропогенни ресурси, така и с наличната материална база. Проучването констатира, че районът разполага със следните специфики по области:

- Област Пловдив се характеризира с наличие на богато културно-историческо наследство, благоприятни природни ресурси, традиции и опит на местното население в предлагането на туристически услуги. В областта има 133 обекта, включени в списъка с

паметниците на културата от национално значение. Пловдив е избран и за културна столица на Европа през 2019 г.

- Област Пазарджик има потенциал за развитие на туризма на базата на природни дадености, исторически и културни ценности и богати ловни полета. Областта разполага със значителни водни ресурси – язовирите Батак, Голям Беглик, Белмекен, Доспат и др. Най-значими исторически и културни ценности са историческата църква “Св. Неделя” в гр. Батак и Панагюрското златно съкровище. Велинград е известен с прозвището „спа столицата на Балканите“.

- Област Смолян се слави с традициите и опита на местното население в предлагането на туристически услуги. Там се намират известните зимни курорти Пампорово и Чепеларе, които предлагат различни видове туризъм. Някои от забележителностите на територията на областта са: Каньонът на водопадите, Чудните мостове, Смолянските езера, Триградското ждрело, пещерите Дяволското гърло, Ухловица, Ягодинската пещера, Дяволският мост и др.

- Област Кърджали привлича много туристи със свещения град на траките Перперикон, култовия комплекс край с. Татул, Каменната сватба, туристическия комплекс „Бели брези”, Дяволският мост, Каменните гъби, Крепостта при с. Вишеград, Култов комплекс “Пещерата Утроба” край с. Илийница, Средновековен манастир "Св. Йоан Продром" и много други културно-исторически и природни забележителности.

- Област Хасково има наличен потенциал за развитие на традиционен и алтернативен туризъм. На територията на областта има възможност за приоритетно развитие на културен туризъм във връзка с недвижимите културни ценности с национална и международна известност: Тракийската гробница край с. Александрово, византийската крепост в с. Мезек, Тракийския култов център при с. Малко градище, Узунджовската църква, „Успение на Пресвета Богородица”.

Според Концепцията за туристическо райониране на България (2015) са обособени общо 9 туристически района. Територията на ЮЦР попада в обхвата на два от районите – Тракийски и Родопски.

Туристически район „Тракия“ има основна специализация в културния и винен туризъм. Разширената му специализация е културен туризъм (всички видове), винен туризъм, делови туризъм (MICE), градски развлекателен и шопинг туризъм, здравен туризъм (всички видове), приключенски и екотуризъм.

Туристически район Родопи е с основна специализация планински и селски туризъм. Разширената му специализация е свързана с планински туризъм (всички видове – ски, пешеходен, рекреативен), селски туризъм, балнеотуризм, СПА и уелнес туризъм, приключенски и екотуризъм, културно-познавателен и фестивален туризъм, религиозен и поклоннически туризъм (Григорова, 2016, с. 352).

Има ли капацитет за развитието на здравен и медицински туризъм в ЮЦР?

В основата на дефинирането на здравния туризъм са залегнали характеристиките на специализиран съвременен вид туризъм, имащ за цел задоволяване на потребностите от активен отдих, физическо възстановяване и поддръжка на общо психическо и физическо състояние в извънболнична обстановка и/или комбинация от медицински и туристически услуги.

Понятието „медицински туризъм“ често се използва и като определение за дестинация за ползване на по-добри и/или по-достъпни медицински услуги. Според дефиницията за здраве на Световната здравна организация (СЗО): „здравето е състояние на пълно физическо, умствено и социално самочувствие и не само липса на болест или недъг.”

Каспар разглежда здравният туризъм като сбор от отношения и явления, възникващи при смяна на местонахождението на хората с цел укрепване, стабилизиране и, когато е необходимо, възстановяване на физическото, духовното и социалното благополучие с уелнес и медицински туризъм.

Понятието “уелнес” е въведено от Дюн през 1959 г. в САЩ (Dunn, 1961). Той описва за първи път специфично състояние на здравето, включващо общо усещане за благосъстояние, и разглеждащо човека като единство от тяло, дух и разум и в зависимост от обкръжаващата го среда. Дюн нарича това състояние на дълбоко лично удовлетворение “*high-level wellness*”.

В началото на 21 век Каспар, Мюлер и Кауфман определят „уелнес туризъм“ като съвкупност от отношения и явления, възникващи при смяна на местонахождението на хората с основна цел профилактика и укрепване на тяхното здраве чрез уелнес услуги, а „медицинският туризъм“ - като отношения и явления, възникващи при смяна на местонахождението на хората с основна цел възстановяване и стабилизиране на тяхното здраве чрез лечебни (медицински) услуги (Василева, 2012, с. 6).

СПА и уелнес туризмът е съвкупност от рекреативни процеси, оказващи благотворно влияние върху общото физическо и емоционално – психическо състояние на ползвателите на този род услуги и се базира на исторически доказали се методи и способности за комбиниране на природни дадености като вода, температура, въздух и т.н. (Давчев, 2015, с. 341)

Ние възприемаме идеята, че здравният туризъм е сбор от услуги (медицински и туристически) пряко свързани с поддържането на човешкото здраве по мисъла на СЗО. Като основни видове и форми на здравен туризъм възприемаме медицинския, уелнес, балнео, СПА и др. Ето защо, капацитетът за развитието на здравен и медицински туризъм се основава на специфични природни и антропогенни ресурси. За ЮЦР те могат да се обобщят в следните направления: биоклиматични; хидроложки, биогенни, ландшафтни и др.

ЮЦР се простира на юг от Стара планина, обхваща Средна гора и Сакар планина и почти целите Родопи. Тези планини ограждат обширната Тракийска низина, която е прорязана от река Марица. Разположена в централната част на Балканския полуостров, България има разнообразен релеф, който определя специфичния локален климат на ЮЦР, с преходно-континентални и континентално-средиземноморски характеристики, както и с изключително разнообразие на планинската климатична зона (ниско, средно и високопланинска). Основни характеристики тук са мекият и топъл климат със средиземноморско влияние по поречията на Марица и Арда; топъл и с ниска влажност климат на Задбалканските полета и Тракия; планинският климат на Родопите, Стара планина и Средна гора. Климат - с четири сезона, много нюанси и локални особености.

На територията на страната са открити стотици находища на минерални води с общ годишен обем на експлоатационните запаси от над 100 милиона м³ (с дебит над 5 хил. l/s), от които се използват едва половината. В ЮЦР те са многообразни по характеристика: дълбочинен произход; постоянен физикохимичен състав; защитени от антропогенни замърсители и метеорологични условия, като преобладават термалните и хипертермални извори с температура над 30-40°C (98°C - с. Драгиново, общ. Велинград). Срещат се и хипотермални минерални извори - под 20°C.

Според състава на минералните води 80% от тях са с минерализация под 1g/l, с прекрасни органолептични качества. По химичен състав те се поделят на: хидрокарбонатни, сулфатни, натриеви, калциеви, магнезиеви и други. Според преобладаващите микрокомпоненти са с йод, арсен и др., метасилициева киселина в колоидално състояние газове. Най-често срещаните са сероводородните и радоновите. У нас най-силно радонова е водата на Соленото изворче в Наречен, Асеновградско с концентрация на радон 120 nCi/l.

Друг ценен ресурс са лиманни калонаходища и торфено изворни и торфени калонаходища, край Баня, Карловско и др.

По богатство на функциониращи водоизточници на минерална вода Южен централен район се нарежда на второ място след Югозападния район, а Велинград разполага с най-големия ресурс от минерални води, като на територията на общината има 4 находища с различен физико-химичен състав. В Наречен Соленото изворче е с най-високи показатели на радон, нареждащо се на 5 място в света. Тук има още два водоизточника с различна по състав вода: "Очното изворче" и "Бански извор". В с. Михалково водата е с обща минерализация

3400 mg/l, естествено газирана, съдържаща CO₂ с концентрация 1150 мг/л. В землището на с. Беден има находище с температура на минерална вода 76°C и метасилициева киселина 122 мг/л.

Според списъка на Находищата на минералните води изключителна държавна собственост, по Приложение №2 към чл.14, т.2 от Закона за водите – извлечение за ЮЦР, те са 24, цитирани по азбучен ред:

1. Баните - област Смолян, община Баните, с. Баните
2. Баня - област Пазарджик, община Панагюрище, с. Баня
3. Баня - област Пловдив, община Карлово, с. Баня
4. Беденски бани - област Смолян, община Девин, с. Беден
5. Белово - област Пазарджик, община Белово, гр. Белово
6. Брацигово - област Пазарджик, община Брацигово, гр. Брацигово
7. Варвара - област Пазарджик, община Септември, с. Варвара
8. Велинград - Каменица – област Пазарджик, общ. Велинград,
9. Велинград - Лъджене - област Пазарджик, общ. Велинград,
10. Велинград - Чепино - област Пазарджик, община Велинград,
11. Девин - област Смолян, община Девин,
12. Джебел - област Кърджали, община Джебел
13. Драгиново - област Пазарджик, общ. Велинград, с. Драгиново
14. Кирково - област Кърджали, община Кирково, с. Кирково
15. Красново - област Пловдив, община Хисаря, с. Красново
16. Меричлери - област Хасково, общ. Димитровград, Меричлери
17. Михалково - област Смолян, община Девин, с. Михалково
18. Нареченски минерални бани - обл. Пловдив, общ. Асеновград, с. Нареченски бани
19. Песнопой - област Пловдив, община Калояново, с. Песнопой
20. Симеоновград - област Хасково, община Симеоновград, гр. Симеоновград
21. Стрелча - област Пазарджик, община Стрелча, гр. Стрелча
22. Харманли - област Хасково, община Харманли, гр. Харманли
23. Хасковски минерални бани - област Хасково, общ. Минерални бани
24. Хисаря - област Пловдив, община Хисаря, гр. Хисаря

Таблица 1. Сравнителни характеристики на минералните води

Показатели	находища /max/	находища /min/
обща минерализация - mg/l	Меричлери - 6 328	Хисар - 230
температура - °C	Драгиново - 98°C	Нареченски бани - 24 °C
метасилициева киселина - mg/l	Драгиново - 122	Белово - 18
флуор - mg/l	Баня, общ. Карлово - 9,0	Белово - 0,3

В ЮЦР преобладават слабоминерализираните и горещи минерални извори с обща минерализация до 1 g/l и температура над 40°C. Характеризират се като хидрокарбонатно-сулфатно-натриеви, съдържащи F, Ca и Mg йони и имат широко приложение, както в профилактика, така и за балнеолечение. Най-често срещаните лечебни газове са H₂S, CO₂ и радон. Тук се намира находището на уникалната за страната минерална вода “Меричлери” с изразени лечебни свойства.

Според приложението на минералните води те биват питейни, инхалационни и за външно балнеолечение. Използват се за превенция и профилактика на здравето, за извличане на геотермална енергия и за питейни нужди.

Показания за балнеолечение

→ При питейно балнеолечение при заболявания на: стомашно-чревния тракт, жлъчно-чернодробна патология; пикочо-половата система, обмяната на веществата и др.;

→ При инхалации за хронични заболявания на горни и долни дихателни пътища;

→ Външно балнеолечение при заболявания на: опорно-двигателния апарат; периферна и централна нервна система; половата система; кожата; вътрешните органи и др.

Калолечение

В региона се намира торфено-изворното калонаходище в с. Баня - общ. Карлово, придобило славата си с лековитите си минерални извори и пелоиди. Те намират следното приложение: за медицински цели, профилактика, пелоидотерапия, рехабилитация, Спа и Уелнес. Показания за калолечение са заболявания на опорно-двигателния апарат (артрози, артрити, анкилозиращ спондилартрит, състояния след травми и фрактури); заболявания на периферната и централна нервна система (неврити, радикулити, дискова болест, детска церебрална парализа); заболявания на женската полова система (стерилитет, дисменорея, овариална хипофункция, хронични параметрити, аднексити и др.); заболявания на мъжката полова система (простатит, олигоспермия, епидидимит, везикулит); заболявания на кожата (псориазис и псориаатичен артрит, трофични кожни язви, склеродермия); заболявания на обмяната (диабет, обезитас, остеопороза). Абсолютни противопоказания за калолечение са: повишена температура; кръвотечение; инфекциозни заболявания; остър възпалителен процес; острият стадий на всички заболявания; злокачествени тумори; злокачествена и други тежки анемии; тежко изтощение, независимо от причината състояние след инфаркт на миокарда; състояние след мозъчен инсулт (кръвоизлив или тромбоза); често кървяща язва на стомаха и дванадесетопръстника; нефрити и нефрози; хипертонична болест (III стадий по Ланг); сърдечна декомпенсация (II и III степен); стенокардия; тежко заболяване на белите дробове (активна туберкулоза, белодробен абсцес, пневмосклероза и бронхиектазии); бременност; психични заболявания и др.

Друг ценен ресурс за ЮЦР е клиноптиолитът, естествен минерал с невероятни физически качества. Благодарение на специалната си кристална структура, той осигурява електрично реактивна повърхност от над 450 м²/гр. Натоварената с отрицателно електричество повърхност дава възможност клиноптиолитът да привлича и задържа катиони от средата, в която се намира и от своя страна да отделя други. Поставен във водна среда. Клиноптиолитът елиминира всички вредни за човека вещества от нея, включително и радиоактивно замърсяване. Най-качественият клиноптиолит се намира в находищата на Източни Родопи. Той намира приложение като: мощен антиоксидант, при метаболитни и онкологични заболявания, радиоактивно облъчване, срещу целулит, при простудни заболявания, в спорта.

Друг ресурс на ЮЦР са екологично чистите райони, богати на лековити билки - Долината на розите и лавандуловите полета.

Традициите в балнеолечението можем да открием още в древността. Тракийската медицина е известна като природо-лечебна, свързана с минералните води и лечебните билки. Траките са издигали в култ изворните води (напр. нимфата е пазителка на свещения извор). В религията им е съществувал култ към вестите (божества на реките и изворите). В тяхна чест са извършвали свещени ритуали, придружени с религиозни и лечебни обряди. За целта са изграждали специални съоръжения-светилища, по-късно именувани Нимфеуми.

Древните гърци, живели по нашите земи, са боготворяли минералните води, което личи от сечените от тях монети. Те са познавали лечебната сила на водите, поради което около минералните извори са издигали красиви Нимфеуми, където са изпълнявали специални лечебни ритуали.

По времето на Римската империя около минералните находища се изграждат селища, които се оформят като оздравителни, културни и административни центрове.

През Средновековието традициите в използването на лечебните води се запазват и по времето на Отоманската империя. Минералните бани в някои градове, построени в този период, се ползват и до днес.

Балнеолечението от края на XIX и началото на XX век бележи голям напредък. През 1895 г. е създаден първият каталог на минералните води в страната. Започва изграждането на модерни и красиви бански постройки, използвани за хигиенни и лечебни цели.

Развитието на балнеологията през втората половина на миналия век се свързва със създаването на Научен институт по курортология, физиотерапия и рехабилитация и Санаторно-курортно управление. В него се проучва въздействието на балнео и климатолечението при ревматологични, неврологични, ендокринни и сърдечно-съдови заболявания. Създават се методики за питейно и външно балнеолечение при заболявания на стомашно-чревния тракт, жлъчно-чернодробната система; при бъбречни и урологични заболявания; метаболитен синдром и други. Днес този опит с успех се прилага в специализираните болници за рехабилитация, балнеохотелите, работещи по програми на НОИ, и медицинските и СПА-центрове в страната.

Основните акценти, с които ЮЦР може да бъде представен на международния пазар като дестинация за здравен и медицински туризъм (балнео, СПА и уелнес) са:

- климатът - благоприятен за развиване на целогодишен здравен туризъм;
- с богата палитра от минерални води с безспорни лечебни качества;
- калолечебното езеро на гр. Баня с доказан лечебен ефект;
- голямо находище на клиноптилолит;
- екологично чистите райони, без промишлени замърсители.

Какви възможности за здравен и лечебен туризъм предлага южен централен регион?

На територията на района има специализирани болници за рехабилитация, някои от които са реновирани и предлагат качествени здравни услуги. Основната част от тях са разположени в известни курорти като Хисар, Баня (община Карлово), Велинград, Девин, Хасковски минерални бани, Баните, Смолянско, Нареченски бани и др. Някои от болниците и централите предлагат с успех медицински услуги на чуждестранни граждани от съседни страни, Европа, Русия и др. Тези болници разполагат с квалифициран медицински и немедицински персонал, лекари със специалност по ФРМ, интернисти, невролози, рехабилитатори, кинезитерапевти, масажисти и др.

Здравният туризъм е обвързан пряко с балнеологията. Профилактика, рехабилитация и отдих ЕАД е една от утвърдените фирми на туристическия пазар в България. Тя се наложи в сферата на здравния туризъм и балнеолечението. Разполага с хотели в най-известните балнео и климатични курорти в района, които са реновирани и оборудвани със съвременна апаратура.

СПА и уелнес туризма се свързва в последното десетилетие с балнеокурортите в страната, наред със съществуващите специализирани болници за рехабилитация, предлагащи основно медицински услуги, се изградиха множество модерни хотелски комплекси, разполагащи със съвременни СПА и уелнес центрове, ориентирани към превантивната медицина.

В световен мащаб туризмът бележи непрекъснат ръст - 14% от приходите се дължат на уелнеса; а 12% - от СПА туризма. Защо уелнес и СПА туризмът бележат бързо развитие? Причината откриваме в наличието на тревожни тенденции в цивилизования свят, като застаряване на населението; увеличаване на заболяемостта; нездравословно хранене; заседнал начин на живот; затлъстяване; стрес и други. Наличието на сериозните здравословни проблеми и желанието за подобряване качеството на живот, мотивират хората да пътуват с цел подобряване или укрепване на здравето си. За целта те се насочват към използване на

естествените природни дадености като климат, лечебни минерални води, пелоиди, билки и други.

От проведена анкета между българските туроператори се установява, че основен приоритет сред всички видове туризъм е СПА направлението. Основната причина е липсата на сезонност и възможността да се съчетава с другите алтернативни видове туризъм. Здравният и медицински туризъм са перспективни сектори за развитие в ЮЦР и разработването на показатели за проследяване на състоянието им ще подпомогне дестинацията да развие своя потенциал. В рамките на този процес чрез проучване и мониториране на основната информация ще бъдат установени областите в туризма, в които има нужда от подобрене, ще се отчете ефективността и устойчивостта на индустрията.

Основните мотиви за мониторинг са:

- по-добра информация за вземане на решения,
- определяне на приоритетите за действие,
- определяне на еталони за ефективност,
- по-добри преживявания на туристите,
- по-добри финансови резултати,
- по-големи приходи от 1 турист.

Заклучение

Живеем в мултикултурен свят на географско „смаляване“ и активна метаморфоза на интелектуално ниво, водещи до обединение на икономики, политики и култури в световен мащаб. Ресурсният потенциал за развитие на туризма в отделни райони на България е бил предмет на много анализи и изследвания през различни периоди. Независимо от различията в подходите, критериите и оценките, всички проучвания препотвърждават потенциала от туристически ресурси в много места на страната. Ресурсите имат силно лимитиращи функции. Те диктуват параметрите на производство и потребление, те са ядрото на всеки туристически продукт. Туристическите услуги са призвани да създават необходимите условия за устойчиво използване и потребление на ресурсната база. Териториалното разположение на ресурсите и локализацията им по райони имат силно въздействие върху развитието на туризма. Голяма част от територията на страната разполага с ценен капацитет, но той се използва частично или изобщо не се използва.

При анализа на ресурсния потенциал на ЮЦР особено внимание е обърнато на локалните особености на визията и уникалност на релефа; климатични специфики; минерални води; биологично и ландшафтно разнообразие, като високо ценени от туриста ползи и възприятия. При антропогенните ресурси фокусът е поставен върху глобално значимото за цивилизацията ни културно наследство. Синергетиката в туризма се диктува от казуалитета: ресурси, суперструктура, инфраструктура, маркетинг и пазар.

Туризмът е водеща специализация за България в рамките на ЕС, а развитието му като индустрия оказва допълнителен положителен ефект върху цялостното регионално развитие. Южен централен район разполага със значителни природни ресурси (климат, минерални води, лечебна кал и естествени минерали, билки, етерични масла и др.), има традиции в балнеолечението и притежава добре структурирани и оборудвани СПА, уелнес и медицински центрове, както и добре подготвени кадри за развиване на успешен здравен туризъм.

Литература

1. Василева, М. 2012. Концептуална рамка на СПА и уелнес туризма в България, автореферат: Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, The internationalization process of Wellness Tourism, 2007.
2. Годишни доклади за наблюдението на изпълнението на Регионалният план за развитие на ЮЦР (2014-2020 г.) , последен достъп на 10.11.2018: <https://www.mrrb.bg/bg/godishni-dokladi-za-nablyudenie-na-izpulnenieto-na-regionalnite-planove-za-perioda-2014-2020-g-za-2015-g/>
3. Григорова З., Тракийски туристически район - между глобализацията и глокализацията - АИ ВУАРР Пловдив, 2016.
4. Давчев, А. 2015 Управление на Спа и Уелнес процесите в системата на българската туристическа индустрия, статия, международна конференция „Регионално развитие на страните от централна и източна Европа”, Пловдив.
5. Дневен ред за устойчив и конкурентоспособен европейски туризъм последен достъп на 10.11.2018: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008AE1189&from=BG>
6. Концепция за туристическо райониране на България. Министерство на туризма, София, 2015.
7. Министерство на околната среда и водите, Регистър на ресурсите на минералните води - изключителна държавна собственост по находища и водовземни съоръжения, последен достъп на 10.11.2018: <https://www.moew.government.bg/bg/vodi/registri/mineralni-vodi/>
8. Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2014-2030, София, 2014, последен достъп на 10.11.2018: www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=4758
9. Dunn, Halbert L. 1961, High-Level Wellness. Arlington, VA: Beatty Press, 1961.